

Jordi Nomen

EDUCAR

EN

TEMPS

DIFÍCILS

Jordi Nomen (1965) és professor de Filosofia i Ciències Socials de l'escola Sadako, de Barcelona, reconeguda com un dels centres educatius més innovadors d'Espanya. És llicenciat en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona i té un postgrau de Ciutadania Activa a la mateixa universitat i un màster en Filosofia per la Universitat de Girona. Ha estat guardonat amb els premis EDU21 i Arnau de Vilanova per la seva tasca pedagògica. És autor d'*El nen filòsof* (Arpa, 2018), *El nen filòsof i l'art* (Arpa, 2019) i *El nen filòsof i l'ètica* (Arpa, 2021), obres que l'han consolidat com un referent al camp de la filosofia per a nens.

Educar en temps difícils

Jordi Nomen Recio

Educar en temps difícils

Octaedro

Col·lecció Octaedro Educació

Títol: *Educar en temps difícils*

Assessor editorial: Jaume Carbonell Sebarroja

Primera edició: febrer de 2024

© del text: Jordi Nomen Recio

© D'aquesta edició:

Ediciones OCTAEDRO, S.L.

Bailèn, 5 – 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02

octaedro@octaedro.com

www.octaedro.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes a la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, cedro.org) si necessiteu cap fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-19900-84-5

Dipòsit legal: B 3539-2024

Realització i producció: Editorial Octaedro

Impressió: Ulzama

Imprès a la UE - *Printed in UE*

*Dedicat a tots els docents que prenen cafè
a les pauses escolars i pensen a millorar l'escola.
També als altres, és clar!*

L'educació en vint-i-quatre cafès... Els i les docents solem conversar, durant les pauses de l'esmorzar i el dinar, a prop de les màquines de cafè, on seguim procurant estratègies per educar en temps difícils. Vet aquí una mostra del que podríem arribar a dir, si les pauses fossin una mica més llargues. Els temes podrien ser, sens dubte, molts més.

Introducció

Educar és resistir, fomentar el pensament crític

*En aquesta vida cal morir diverses vegades
per després renéixer. I les crisis, encara que
atemoreixen, ens serveixen per cancel·lar una
època i inaugurar-ne una altra.*

EURÍPIDES DE SALAMINA

«Agafa un cafè i parlem. T'explicaré una història».

Una rata inicia una carrera desesperada. S'hi uneixen centenars, milers, d'altres rates corrent. Totes busquen alguna cosa amb constrenyiment. Entren a un metro ple a vessar. Totes busquen una felicitat que es troba als anuncis de neó que atapeeixen la ciutat on viuen. Fins i tot els espectacles teatrals fan referència a l'anhelada felicitat. I al final, després de seguir tots els senyals que es puguin imaginar, arriben a un centre comercial que just obre les portes a una allau de rates compradores. S'inicia una guerra sense treva per aconseguir els millors descomptes. La rata, trista i ferida, aconsegueix l'últim producte de la venda. L'abandona, sense pensar-hi, quan apareix, miraculosament, un cotxe d'alta gamma

davant dels seus ulls. Hi puja, en aquest símbol de felicitat, i es rendeix a la velocitat i al poder, que acaricien els seus bigotis, fins que s'atura per un embús monumental. Després de ser multada, no sabem gaire per què, es troba desvalguda. El cotxe queda sota la pluja com un trist cadàver esventrat. La rata «feliç» veu un anunci de cervesa que porta la marca de la felicitat i, sense pensar-s'ho més, es llança darrere seu. Es refugia en l'alcohol, fins que queda esvaïda, sense que ningú l'ajudi en el trànsit de multituds. Per fi, es desperta del sopor etílic i li cau a les mans un prospecte mèdic que promet la felicitat. Amb ell a la mà, arriba a un pot de pastilles miraculoses que la traslladen a un món i de colors, on tot és harmonia. Pot volar, acompanyada per ocells bonics, fins que l'efecte s'acaba i torna a caure a la ciutat grisa on viu, enmig de la vorera. Noquejada per la caiguda, només es desperta quan un bitllet cau al seu costat. El vent se l'emporta i ella l'empaita fins a l'interior d'un edifici anomenat Felicitat. Quan aconseguix agafar-lo, en una taula, un cep l'atrapa i l'esclavitza en un treball rutinari. L'angle s'eixampla i veiem que, juntament amb ella, hi ha centenars, milers d'altres rates enxampades pel cep. El cartell de neó on es mostrava la paraula *felicitat* s'apaga.

Aquest és el contingut d'un curt signat per Steve Cutts, el 2017, en què retrata, de forma descarnada, la idea de felicitat que es promou de manera sistèmica. Tots busquem la felicitat, corrent darrere de la seva promesa, però en aquesta cerca podem trobar una cosa semblant a l'esclavatge.

És per això que hem de construir una escola que sigui resistent al desig desafortat, que orienti la recerca de la felicitat a altres senderis més pensats, més d'acord amb les necessitats humanes, una escola capaç de rumiar els desitjos perquè siguin més racionals, més raonables, més sensibles, més sostenibles. Una escola que sigui capaç de resistir als condicionaments socials

que pretenen imposar-nos, quan es converteixen en irracionals o insensibles.

Com tots sabem, el març de 2020 va començar una pandèmia mundial, en què un virus va posar a prova les nostres institucions, la nostra economia i també la nostra responsabilitat personal i social. Més que mai ens trobarem en una situació en què es va mostrar el millor i el pitjor de l'ésser humà, un context que va obrir, alhora, perills i oportunitats.

I a les xarxes es va parlar d'educació. És clar que sí. Vam passar per una situació inèdita de confinament i tothom va opinar sobre les dificultats dels pares, dels alumnes, dels docents, en aquesta circumstància per a la qual no estàvem gens preparats. I no podríem estar preparats, en el pla educatiu, perquè la pressencialitat és veritablement essencial en l'educació. Això no vol dir que no es pugui educar a distància. Per descomptat que sí! Els mitjans tecnològics actuals ho permeten i ho fem contínuament, perquè hauríem de comprendre que avui no només eduquen les famílies i l'escola —de fet, no ho han fet mai soles. La pressencialitat, però, i ara ho sabem bé, és insubstituïble per molts motius. El primer és pedagògic (el docent transmet molt més que paraules, de la qual cosa parlarem en aquest llibre) i el segon és clarament socioeconòmic (perquè l'escola a casa deixa una estela de discriminació en contra dels nens i joves que tenen una situació socioeconòmica familiar més precària o pocs mitjans tecnològics per seguir la seva formació en línia). L'educació a distància suposa, per assolir els objectius, prèviament molta autonomia personal i molta capacitat de raonar per un mateix, i un suport familiar i tecnològic important.

No obstant això, em van preocupar algunes reflexions que centralitzaren algunes discussions apassionades a les xarxes, aquells dies: com acabarem el programa en aquestes circumstàncies?, com

avaluarem l'alumnat si no els podem plantejar exàmens i no sabem si les tasques que els encomanem les compleixen veritablement ells i elles? Al meu entendre, les mateixes preguntes apareixien viciades per alguns elements que hauríem de tenir en compte i que casen amb l'objectiu primordial d'aquest llibre, que va, sobretot, dedicat als docents. El món ha fet un gir descomunal cap a la incertesa i nosaltres seguim preocupats, en molts casos, pels exàmens, el temari i la còpia..., com sempre.

Quina és la nostra funció com a docents? Sembla una pregunta senzilla, però no ho és. Ja ha quedat obsoleta la resposta que tradicionalment sempre s'ha donat: per transmetre coneixements als alumnes. Segons la meua opinió, un professor no transmet coneixements com si fos una ràdio. A més, aquesta definició suposava que els alumnes eren simples receptors d'un saber acumulat amb què no havien d'interactuar gaire. Així doncs, quina és la nostra funció? Jo crec que hem de procurar que els alumnes creixin i accedeixin al món de la cultura, de la ciència, de l'art, però acompanyant-los perquè pensin per ells mateixos, de manera crítica, creativa i curiosa, a fi de poder exercir els seus drets i deures de ciutadania, juntament amb els altres, fent possible la convivència. El món on viuran els exigirà aquesta formació, perquè ja queden molt poques brúixoles que marquin els camins.

La cultura, que és una construcció temporal i té, per tant, una història, eixampla el món interior i el món exterior de qui la fa seva. A més, els hem d'ajudar a trobar el seu propi model de vida bona i fer que la puguin construir de forma harmoniosa amb les seves pròpies qualitats i emocions i tenint en compte les dels altres. Cadascun dels nostres alumnes és singular, però haurà de conviure en la pluralitat, amb altres singularitats, en un món que és plural. I tot això tenint en compte, ho sabem avui més que mai, la fragilitat que tenim com a individus, com

a espècie, com a sistema politicoeconòmic i social i com a éssers vius en un planeta que no pot aguantar indefinidament un ús depredador i poc sostenible. Hem de preparar, és clar, els nostres alumnes per sostenir l'adversitat i proposar solucions per als problemes en què es puguin comprometre com a persones. Hem de proposar-los ser part de la solució; mai del problema. I hem de comprendre que hem de viure junts, sent diferents. Això suposa conflictes i problemes i a això cal dedicar l'escola, a demostrar que és possible la convivència en la diversitat, la negociació davant del problema, el compromís davant de les solucions que podem dissenyar. L'escola ha de fomentar l'emancipació i la llibertat de pensament per fer possible tota la resta que s'ha dit.

Apareix aquí la pregunta clau que enllaça amb les anteriors sobre el programa i l'avaluació. Què és més important, els alumnes o la matèria? Es podria sostenir fàcilment que tots dos ho són, que els coneixements permeten l'obertura mental al món i els alumnes són els destinataris dels nostres esforços, del nostre servei, de la nostra raó de ser. Però amb això només estarem evidenciant una cosa que no hauríem de perdre de vista: la funció fonamental d'un docent és fer arribar aquesta cosa, que és i ha de ser valuosa per a ell (la cultura, la seva disciplina...), a aquell a qui es deu, l'alumnat. Preguntar-se només pel currículum o l'avaluació, entesa com a puntuació i barem, vol dir esborrar l'alumne del centre mental on ha de ser. Només cal, sota el meu punt de vista, valorar el que s'ofereix i valorar a qui se li ofereix. Sense coneixement, sense cultura, només s'ofereix a l'alumne vaguetat, simplicitat, banalitat; sense centrar l'alumne com a prioritat, perd sentit el mateix vocable *docent*, que etimològicament vol dir 'el que fa algú decent, apropiat, convenient'. Vet aquí un joc d'etimologies que poden anar bé per expressar el que vull dir. Si *mestre* significa etimològicament 'el millor' i professor 'qui parla davant dels altres', docent

centra més bé l'acció del que vull expressar. Quan un docent perd de vista els alumnes —pel motiu que sigui—, deixa de ser docent per convertir-se en una altra cosa, no pitjor, sinó diferent (ja sigui expert, investigador..., o com en vulgueu dir).

Són funcions que comporten molta feina i impliquen un perfil docent que s'haurà de dissenyar al llarg de les pàgines d'aquest llibre. Que ningú no n'esperï un conjunt de receptes per aplicar seguint les instruccions com si fos un prospecte. L'educació s'adreça a tots i cadascun dels nostres alumnes i això implica un coneixement exhaustiu de cadascun d'ells, ja que no a tots els convé el mateix ni en la mateixa mesura, ni amb els mateixos mitjans. La nostra capacitat d'influir en les seves vides —essent com és limitada— ens obliga a buscar el millor per a ells i elles; des de la seva pròpia llibertat, que hem d'anar enfortint perquè algun dia no necessitin les nostres referències.

La tesi fonamental que presideix aquestes converses és la següent: els docents ens hem de comprometre perquè els nostres alumnes arribin a ser resistents. Resistents a les lectures simples d'una realitat dominada en molts casos per notícies falses i mentides interessades, que pretenen manipular i desinformar. Hem de potenciar el pensament crític dels nostres alumnes i al llarg d'aquestes pàgines proposarem com. D'altra banda, educar ha de ser una forma de resistència a la manipulació, a l'oblit, a la injustícia, a la prohibició de somiar. Tot projecte educatiu ha de pensar en la persona i la societat, empoderar la trajectòria vital individual i, alhora, assegurar una ciutadania crítica, creativa i inclusiva. No podem, i aquesta és la meva opinió, formar els nens i les nenes simplement perquè s'adaptin al que trobaran en sortir de l'escola, perquè allà fora hi ha, per exemple, el poder que genera, en molts casos, asimetries i injustícies, que haurem de denunciar i canviar. No vull dir que hem d'educar (que no tan sols ensenyar...) ina-

daptats. Que no es llegeixi un despropòsit semblant, pel qual, sense trigar gaire, se m'acusaria de manipulació ideològica o d'una altra índole. No, no va per aquí. Vull dir que l'escola ha d'aportar igualtat a la diversitat. Igualtat pel seu propòsit emancipador de totes les singularitats que la formen i la diversitat pel fet de ser precisament diferents tots. També hem de potenciar la seva llibertat, la capacitat de crear desitjos intel·ligents i assenyats, la seva sensibilitat i la vivència dels seus fracassos perquè puguin discernir, en paraules d'Epictet, el que poden controlar, el que no poden controlar i la distinció entre les dues categories. Aspirem a formar alumnes també resistents a l'adversitat, alumnes que sàpiguen fer del fracàs un aprenentatge i una oportunitat, l'oportunitat de guiar amb bon judici les vides autònomament.

En un llibre¹ molt recomanable de Henry Giroux, professor nord-americà, *Pedagogia crítica per a temps difícils*, trobem la reflexió següent de la seva prologuista, Marifé Santiago, professora d'Estètica i Teoria de les Arts a Madrid:

El veritable contracte social institueix la pau com a ordre comú; no pot ser mai totalitari. Necessita la paraula que dialoga, del parlament o, el que és el mateix, aquesta col·laboració que brolla de la confiança en la diversitat; necessita matisos, necessita plantejar allò que canvia, allò que canviem. Sense confiança en els altres, com a punt de partida de qualsevol relació, la democràcia és un terme indigent. I la indigència sempre arrossega injustícia».

Santiago l'encerta de ple pel que fa al que representa l'educació en temps difícils. Una educació de resistència a l'adversitat, als

1. Giroux, H. (2018). *Pedagogía crítica para tiempos difíciles*. Madrid: Mapas Colectivos.

conflictes que envaeixen el nostre món, ha d'afavorir com a valor la diversitat, la convivència, la confiança en els altres.

L'educació ha de promoure la llibertat, no la felicitat. Per això ja existeix la vida. Ho ha de fer des de les ciències, les arts, la cultura en general, que permeten a les persones pensar per si mateixes, autònomament, prendre decisions raonables i sensibles, decisions crítiques, creatives, curoses del medi i dels altres. Si alguna cosa ens ha ensenyat la pandèmia del coronavirus és que, si bé és cert que les nostres vides estan en les mans de la ciència i la sanitat, no ho és menys que la nostra salut mental depèn més que mai de l'art i la cultura. Es demostra una vegada més que conservar la humanitat, en aquests temps difícils, també inclou les humanitats, a més de la ciència, sens dubte. La història ens serveix d'ajuda per mostrar-nos com van afrontar els nostres avantpassats situacions similars; la filosofia ens va permetre trobar en el nostre pensament una llibertat que físicament ens va ser retallada. La literatura ens va permetre volar fora de les parets que ens retenien a casa. Bo serà no oblidar com vam resistir el confinament, a fi de donar valor a allò que en realitat en té. Algú educat en la llibertat sap que la reflexió precedeix l'acció, que el que és nou sol sorgir d'una síntesi amb l'anterior i que mai, en cap cas, no s'ha d'abandonar a la seva sort una persona que es trobi amb dificultats.

Al mateix llibre, el professor Giroux afegeix:

El guió ideològic ja ens resulta familiar: no existeix el bé comú. Els valors de mercat esdevenen el model que forma tots els aspectes de la societat. L'individu lliure ja no té obligacions més enllà dels interessos propis. El fonamentalisme del mercat triomfa sobre els valors democràtics [...]. El consumisme és l'única obligació de la ciutadania. L'ordre públic és el nou llenguatge per mobilitzar pors compartides, en comptes de responsabilitats, i la

guerra esdevé el principi d'organització universal de la societat i l'economia».

Aquesta citació posa en perspectiva el que intento en aquest llibre: anar contra corrent, resistir a aquests valors que prediquen egoisme, intolerància, arrogància, indiferència davant la injustícia i abandó social dels desafavorits i els marginats. Davant aquesta realitat, educar és avui més que mai resistir-s'hi i proclamar que hi ha alternatives, que es pot canviar el món a millor, que el bé comú existeix i que l'educació pot ajudar a distingir-lo i construir-lo, sense perdre de vista la visió de Foucault,² que considera l'educació una «forma política de mantenir o modificar l'adequació dels discursos amb els sabers i els poders que impliquen».

La tesi d'aquest llibre és que reflexionar sobre la professió docent i l'escola que volem construir ajudarà a aconseguir-ho. No es pot demanar objectivitat a l'escola davant dels desafiaments mediambientals, polítics, socials i econòmics que haurem d'afrontar. Necessitem que les noves generacions siguin crítiques, creatives, ètiques, o potser ja no hi haurà noves oportunitats per rectificar.

He dividit el llibre en diverses circumstàncies i aspectes amb què solem trobar-nos a la pràctica docent; la idea és obrir la reflexió pedagògica a la resposta de la pregunta «Per què ha de servir, l'escola?». Aquesta pregunta clau ens porta a aquestes altres: Com ha d'exercir la seva professió el docent actual, tant en competències com en metodologies? Com són els i les alumnes? Com ha de ser l'escola? Al final dels capítols sintetitzo quines són algunes de les indicacions, més o menys pràctiques, amb què es poden assolir els objectius que proposo.

2. Foucault, M. (1999). *El orden del discurso*. Barcelona: Tusquets.

Pretenc que aquestes reflexions siguin útils a tots aquells que també es neguen a acceptar que la democràcia sigui inevitablement indigent i pensen, malgrat tots els obstacles, que l'escola és un lloc de construcció del passat, el present i, sobretot, el futur. En aquestes reflexions he procurat minimitzar les referències a textos per centrar-me en la meva visió de com hauria de ser l'educació. Per això, hi haurà poques referències bibliogràfiques.

Capítol 1

La sobreprotecció, una mala pràctica

*No eviteu als vostres fills les dificultats de la vida,
ensenyau-los més aviat a superar-les.*

LOUIS PASTEUR

«Agafa un cafè i som-hi».

Tot docent que entra a una aula es pregunta pel contingut del seu propi paper. El sacsegen preguntes diverses, a les quals haurà de donar resposta amb la seva reflexió i la seva praxi docent: He de ser permissiu amb els alumnes per enfortir el vincle que hi pugui trenar? He de ser exigent per afavorir que sentin que se'ls exigeix molt? El problema d'aquestes preguntes és que suposen, tot sovint, una disjuntiva. El docent ha de ser permissiu i exigent en funció de les circumstàncies, de les conseqüències i dels mitjans. No hi ha una posició ideal per a tots els alumnes ni per a tots els moments.

Un docent ha de saber ajudar i saber retirar-se a temps si vol procurar l'autonomia de l'educand. No podem donar-ho tot fet, als nens o als joves. Les mans del docent han de ser una ajuda, i alhora un estímul per a la llibertat. Hi ha un límit difús entre allò

necessari i allò convenient. Com ho podem fer? D'entrada, ells i elles demanen ajuda immediata perquè és el més còmode: «Que em resolguin el problema que tinc». Aquí hem de resistir-nos, sense brusquedat, però amb autoritat, a donar la resposta. Partim de l'avantatge que nosaltres ja sabem on vol arribar aquest repte i com es pot assolir fàcilment aquest punt. Aquest avantatge l'hem de substituir per l'empatia de posar-nos en la seva situació i tornar a començar: Com podríem esbrinar-ho? Quines són les dificultats que tenim? Què creieu que hauríem de fer en primer lloc? Només si els donem el temps per pensar i la possibilitat d'aprendre dels seus companys i companyes podrem garantir que no sempre depenguin del que els resulta més còmode.

De vegades, condemnem els nostres alumnes a un excés de protecció. No podem estar sempre al seu costat, vigilants, com si fóssim els garants darrers de la seva fortalesa. No ens adonem que, així, els debilitem? Aplanar-los massa el camí no els permetrà esforçar-se per ells mateixos, ni tolerar la frustració o la inseguretat que la vida comporta inevitablement. Si veuen que només nosaltres tenim el mapa i la brúixola, es limitaran a seguir-nos, per comoditat o por. Dificilment exploraran per si mateixos aquest territori que tant sembla preocupar-nos als adults: allò desconegut. I en qüestions d'exigència també hi ha la qüestió dels límits, de les normes i la disciplina, dels quals parlarem més endavant. Pot interpretar bé un actor el seu paper a l'obra si en desconeix el text, l'escenografia o les acotacions que li han de proporcionar la idea d'on és? Doncs els alumnes són els protagonistes de la seva obra.

Per això, entre altres coses, hem de ser exigents per impedir que els nens confonguin llibertat amb llibertinatge o esperin que els altres els resolguin els reptes i els problemes. Només qui supera les seves pors és veritablement lliure, afirmava Aristòtil. Segurament costa força més esforç aprendre un nou camí que seguir-lo,

però el que s'ha après es posseeix ja per sempre. Aldous Huxley³ s'expressava així:

L'amor espanta la por i, recíprocament, la por espanta l'amor. I la por no només expulsa l'amor; també la intel·ligència, la bondat, tot pensament de bellesa i veritat, i només queda la desesperació muda, i, al final, la por arriba a expulsar de l'home la mateixa humanitat.

No condemnem els nens a aquest estadi només perquè ens sembla que els hem de protegir. Docents i famílies enfrontats a la tasca titànica d'evitar qualsevol patiment, qualsevol contratemps. Com aconseguiran autonomia si els marquem a la pissarra els passos que han de fer? L'autonomia es descobreix en l'assaig i sovint en l'error. Equivocar-se i caure són les presumpcions bàsiques de qualsevol avenç, des de l'aprendre a caminar fins a la derrota dels virus més agressius. Si no permetem als alumnes, als fills, frustrar-se o equivocar-se, només aconseguim debilitar-los i convertir-los en éssers dependents i incapaços d'autogestionar-se, d'adaptar-se a situacions noves, de prendre iniciatives. Les mans del mestre han d'acollir i persuadir, i són unes mans no tant per subjectar a la caiguda com per ajudar a aixecar-se.

Ara bé, en el seu moment, el docent també ha d'ajudar i sostenir. I quin és, aquest moment? Possiblement quan l'alumne o alumna està a punt de rendir-se, de llançar la tovallola i el repte presentat sobrepasa (o ho valora així) la seva competència per resoldre'l.

Els alumnes no són fang a les mans del mestre, ni dels pares. Els nens no es poden modelar a imatge i semblança de la idea que en tenim. Ja ha passat molt de temps des que Plató va clamar

3. Huxley, A. (2003). *Un mundo feliz*. Barcelona: Debolsillo.

per imitar models perfectes que informen de les seves qualitats la realitat imperfecta. Als alumnes cal dedicar-los atenció, però no els podem aplicar una lupa que escrutí en tot moment tots els seus moviments. Tampoc no podem pujar-los als altars perquè això, lluny de promoure una autoestima sana, els converteix en petits dictadors. Tampoc no hem de sobreprotegir-los, tancar-los en una bombolla on no hi ha ferides ni cicatrius. Les mans del mestre són per capacitar, no per incapacitar en nom d'una falsa seguretat, per evitar un fals trauma.

Només des de la pròpia llibertat i responsabilitat poden els nens construir el seu camí de vida bona. Per això, les mans del mestre marquen uns límits i després s'aparten per deixar espai a la llibertat. Educar significa, en definitiva, resistir-se a aquest rol que se suposa: a l'educador, de perfecció; al nen, de producte, i a la llibertat, d'absència de límits. La família ha de confiar en les mans del mestre. Ella posa a les nostres mans el més valuós que té, els seus fills, en la confiança que els ajudarem a madurar i millorar com a éssers humans. No els podem ajudar a aconseguir la millor versió de si mateixos si els considerem permanentment necessitats d'ajuda.

Per prendre'n consciència considerem el cas de Pablo Pineda. El Pablo, que va ser actor a la pel·lícula *Yo, también* (2009) i candidat al premi Goya 2009 al millor actor revelació, va aconseguir acabar els seus estudis de Magisteri per dedicar-se a l'educació especial. La particularitat és que el Pablo té la síndrome de Down. Ara té més de cinquanta anys i porta a l'esquena molta resistència. Sobretot la resistència a admetre que la seva discapacitat no li permetria arribar a realitzar el seu somni de ser mestre. Quanta gent, amb la millor de les intencions, va mirar de dissuadir el Pablo del seu somni, pel seu propi bé, per evitar frustracions? De vegades protegir no és servir, sinó incapacitar. No ho perdem de vista.

Recapitulant, doncs, en el pla pràctic, es reivindica el següent:

1. El professor ha de ser exigent amb allò on l'alumne pot arribar i transigent amb els errors que comet fins a aconseguir-ho.
2. El docent ha de donar temps als alumnes per pensar. Algunes preguntes que afavoreixen aquesta reflexió autònoma poden ser: Com podríem esbrinar-ho? Quines són les dificultats que tenim? Què creieu que hauríem de fer en primer lloc? Per què volem saber-ho?
3. El professor ha de sostenir incondicionalment els alumnes quan percebi que estan a punt de rendir-se en la consecució dels objectius, després d'haver-ho intentat repetidament.
4. Aprendre junts els uns dels altres, posar-nos d'acord amb els nostres interessos comuns, els que marquen la relació professor-alumne. D'això també cal parlar-ne a les classes. Què esperem els uns dels altres?

Índex

Introducció. Educar és resistir, fomentar el pensament crític	11
Capítol 1. La sobreprotecció, una mala pràctica	21
Capítol 2. Descobrir l'assetjament i la tristesa	27
Capítol 3. Els grans valors de l'escola. El currículum amagat	33
Capítol 4. La tecnologia i l'aprenentatge	39
Capítol 5. L'autoritat del docent	43
Capítol 6. El vincle amb l'alumnat	47
Capítol 7. El discurs i l'exemple	53
Capítol 8. La importància de les expectatives: l'efecte Pigmalió	59
Capítol 9. Forçar la realitat fins a fer-la coincidir amb el que s'ha previst: el llit de Procut	63
Capítol 10. El mestratge és una professió amb vocació de servei	69
Capítol 11. El coneixement de l'alumnat	75
Capítol 12. Oferir ajuda. La bastida docent	81
Capítol 13. Autoestima i reforç positiu	87
Capítol 14. La resiliència	93
Capítol 15. Algunes disfuncions en el treball en equip: Bergerac, Anát, Cronos i Ganímedes	99

Capítol 16. Aprendre a gestionar les emocions	105
Capítol 17. Aprendre a conviure en grup	109
Capítol 18. Aprendre valors, principis, normes i virtuts	113
Capítol 19. Aprendre a comunicar	117
Capítol 20. Aprendre a gestionar grups	123
Capítol 21. Treballar amb preguntes: curiositat i investigació	129
Capítol 22. Fer un vestit a mida	133
Capítol 23. Una escola, una identitat	139
Capítol 24. Una escola de ciutadania i democràcia	143
Conclusió. Educar en temps difícils requereix prendre molts cafès	149

L'educació és política

Jaume Carbonell Sebarroja

Avaluar i aprendre, un únic procés

Neus Sanmartí Puig

Coeducació, aposta per la llibertat

Marina Subirats

Innovació i equitat educativa

Xavier Martínez-Celorrio

Escrits per una escola inclusiva

Josep Maria Jarque i Jutglar

**Quadern de dilluns. Educació, cine
i literatura**

Jaume Cela

Ens estrenem a l'escola bressol.

Guia dialogada per a les famílies

Manel Güell Barceló, Marta Balsach Solé

**Privilege Walk. Una eina socioeducativa
per reflexionar sobre gènere, capacitats
i salut mental**

Núria Sara Miras Boronat, Júlia Martín Badia

**Una mirada a la salut mental en la
discapacitat intel·lectual. Retrats-Relats**

Cristina Carbó i Bonjoch,
Santi Artal i Traveria

**Una presó educadora. Històries,
propostes i intervencions per no tornar-hi**

Jordi Enjuanes Llop, Yanina Díaz Ortega

Jordi Nomen

EDUCAR EN TEMPS DIFÍCILS

El llibre que teniu a les mans, *Educar en temps difícils*, és un conjunt de converses al voltant de la màquina de cafè de l'escola, en les pauses que tenim els docents en la nostra jornada. Va adreçat en particular als mestres i, en general, a totes les persones a qui preocupa l'educació, aquest autèntic pont entre la interioritat i l'exterioritat, la pròpia personalitat i una ciutadania justa i sostenible, que vulgui superar la indigència d'una democràcia avui en setge, per la mentida i el desvergonyiment.

Els docents ens hem de comprometre perquè els nostres alumnes aconseguixin ser resistents a les lectures simples d'una realitat dominada per notícies falses i mentides interessades, que pretenen manipular i desinformar. Hem d'activar el pensament crític dels nostres alumnes, perquè educar ha de ser una forma de resistència a la manipulació, a l'oblit, a la injustícia i a la prohibició de somiar. Tot projecte educatiu ha d'empoderar la trajectòria vital individual i, alhora, assegurar una ciutadania crítica, creativa i inclusiva. L'escola ha d'aportar igualtat en la diversitat per potenciar la llibertat de l'alumnat, la capacitat de crear desitjos intel·ligents, la seva sensibilitat i la gestió dels seus fracassos.

Aspirem a formar alumnes resistents a l'adversitat, que sàpiguen fer del fracàs un aprenentatge i una oportunitat de guiar, amb bon judici, les seves vides, de manera autònoma, amb l'afany de perseguir el bé comú.

Octaedro Educació

Si voleu més informació o
adquirir el llibre adreceu-vos a:

octaedro.com - octaedro.cat

